

Nr 30

Utlåtande i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande regler för allmänna arvsfonden.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 202, av herr *Petterson* i Degerfors. I motionen hemställes, att riksdagen måtte besluta om sådana ändringar i gällande regler för allmänna arvsfonden, »att en tredjedel av influtna medel finge stanna hos den kommun varifrån medlen inflyta, att kommun, som får mottaga dylika medel, har att utarbeta bestämmelser för medlens användning och att länsstyrelse skall godkänna av kommun utarbetat förslag».

Till stöd för sitt yrkande anför motionären, att det i många fall, då arvingar saknas, förekommer att medel testamenteras till tvivelaktiga ändamål i syfte att förhindra att arvsmedel tillfalla arvsfonden. En bestämmelse, som ger hemkommunen rätt att behålla en del av sådana arvsmedel, skulle enligt motionären bidra till att eliminera den förefintliga misstänksamheten mot arvsfonden samt skapa större intresse och förståelse för fondens ändamål och uppgift.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen från socialstyrelsen, kammaradvokatfiskalsämbetet och statskontoret. Yttranden över motionen ha därjämte, efter remiss, avgivits av Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund.

Gällande bestämmelser m. m.

Beslut om inrättandet av allmänna arvsfonden fattades vid 1928 år riksdag i samband med antagandet av den nu gällande lagen om arv, vilken bl. a. medförde begränsningar av den legala arvsrätten i så måtto, att kusiner och avlägsnare skyldemän uteslötos från arvsrätt. All kvarlåtenskap, till vilken arvinge enligt arvslagens bestämmelser saknas, tillfaller numera arvsfonden. Arv, som tillfallit denna, må dock av billighetsskäl av Konungen med riksdagens samtycke helt eller delvis avstås till arvlåtarens skyldeman eller annan, som stått arvlåtaren nära.

Närmare bestämmelser om allmänna arvsfonden ha sammanfattats i en samtidigt med arvslagen antagen särskild lag. De medel, som i arv, gåva eller testamente tillfalla fonden, skola utan sammanblandning med andra medel förvaltas av statskontoret såsom en särskild fond. Dennas ändamål är att främja barns och ungdoms vård och fostran. Av medel, som under

ett räkenskapsår influtit, skall vid årets utgång en tredjedel läggas till fonden. Återstoden skall jämte årets avkastning fr. o. m. nästföljande år vara tillgänglig för utdelning. Understöd ur fonden utdelas av Konungen. Beredningen av frågor om understöd sker i socialdepartementet. Understöd ur fonden får ej lämnas för åtgärd, vars bekostande åligger stat eller kommun. Någon särskild tid, inom vilken utdelning skall ske, har ej stadgats. Såvitt omständigheterna därtill föranleda, må tillgängliga medel läggas till fonden i stället för att utdelas. Huruvida utdelning eller läggande till fonden lämpligen skall ske är överlämnat till Konungens prövning, därvid hänsyn naturligen skall tagas till bl. a. förefintliga behov, beloppet av tillgängliga medel och fondens storlek.

Under tiden från arvslagens ikraftträdande fram till den 1 juli 1954 ha i arvsmedel till arvsfonden influtit sammanlagt i runt tal 38 miljoner kronor. Fondens ränteinkomster ha under samma tid uppgått till drygt 5,7 miljoner kronor. De arvsmedel som tillfallit arvsfonden ha konstant ökat alltsedan fondens tillkomst. Sålunda uppgingo de influtna arvsmedlen i medeltal åren 1930/31—1934/35 till 827 670 kronor, åren 1935/36—1939/40 till 1 044 206 kronor, åren 1940/41—1944/45 till 1 337 283 kronor och åren 1945/46—1949/50 till 2 546 209 kronor. Under de två senaste åren ha de influtna medlen uppgått till respektive 2 634 667 kronor och 2 296 799 kronor.

Från arvsfonden ha inalles t. o. m. budgetåret 1953/54 utdelats 27,8 miljoner kronor. Utdelningen ur fonden har varit särskilt omfattande under de senaste åren. Sålunda utdelades under budgetåret 1952/53 i runt tal 2,5 miljoner kronor och under budgetåret 1953/54 i runt tal 2,9 miljoner kronor.

Behållningen i fonden utgjorde den 30 juni 1954 i runt tal 13 miljoner kronor.

De understöd, som utdelats ur arvsfonden intill den 1 juli 1954, ha fördelat sig på följande sätt: till barnhem (t. o. m. budgetåret 1945/46) 3 918 789 kronor, till anstalter för halvöppen barnavård (lekskolor, daghem, eftermiddagshem och jordbruksdaghem) 6 617 092 kronor, till barnkolonier 7 927 804 kronor, till olika institutioner för ungdomsverksamhet m. m. (ungdomshem, ungdomsgårdar, scoutstugor, hobbylokaler o. d.) 7 104 993 kronor, till barnrika familjer 535 648 kronor, till studier och yrkesutbildning för enskilda 1 679 875 kronor samt (under det senaste budgetåret) till inköp av invalidfordon 14 000 kronor.

Historik

Före tillkomsten av 1928 års arvslag kände den svenska rätten icke någon begränsning av arvsrätten till viss parentel eller led. Varje än så avlägsen släktskap med arvlåtaren berättigade alltså till arv. Funnos inga skyldemän, tillföll kvarlåtenskapen staten såsom danaarv. Sedan efterlevande make genom lag den 11 juni 1920 tillerkänts arvsrätt i viss omfattning, ägde danaarvsrätt rum allenast efter ogift person eller änkling eller änka. På

grund av att arvsrätten sålunda var obegränsad, inträdde danaarvsrätt i allenast få fall, och beloppen av danaarvsmedlen voro ej heller av någon nämnvärd betydelse för statsverket.

Den kronan tillkommande rätten till danaarv överläts vid skilda tillfällen under 1600- och 1700-talen helt eller delvis en gång för alla å vissa städer, i vad rörde dödsbon efter vederbörande stads invånare. En dylik rätt till danaarv i sin helhet hade överlåtits å Stockholm, Göteborg, Sigtuna, Karlskrona, Kristianstad och Västerås samt synes ha tillkommit även Norrköping. Rätt till ena hälften av staten tillfallande danaarv hade avståtts till Landskrona, Karlshamn och sannolikt även Borås. Den danaarvsrätt, som sålunda tillkom nämnda städer, upphörde i samband med inrättandet av allmänna arvsfonden.

Den genom arvslagen införda begränsningen av den legala arvsrätten motiverades av *lagberedningen* (SOU 1925:43) med att för de längre bortstående arvsklassernas rätt till arv icke kunde åberopas den grund, som erkändes av vår tids rättsuppfattning, nämligen den på skyldskap grundade känslan av ekonomisk och social samhörighet mellan arvlåtaren och arvingen. Begränsningen av den på skyldskap grundade arvsrätten medförde en utvidgning av det allmännas arvsrätt och aktualiserade därmed frågan om inskränkning av testamentsfriheten. Härom yttrade lagberedningen:

Vad ovan är sagt om skyldskapsarvets grund äger motsvarande tillämpning i fråga om testamentsarvet. Testamentet utgör liksom skyldskapen vittnesbörd om samhörigheten mellan arvlåtaren och testamentsarvingen (testamentsändamålet). Under det skyldskapen, när fråga icke är om laglottsrätt, allenast skapar en mer eller mindre stark presumtion för sådan samhörighet, kan testamentet i allmänhet anses utgöra ett tillräckligt bevis om samhörighet i det särskilda fallet. Vidare kan framhållas, att det allmänna ofta icke har anledning att anse sina intressen tillbakasatta, om arvlåtaren genom testamente utesluter dess arvsrätt. Samhällets verksamhet på det sociala och kulturella området måste på grund av praktiska skäl alltid vara underkastad en stark begränsning. En mängd behjärtansvärda ändamål kunna därför tillgodoses endast genom enskildas offervillighet i form av gåvor eller testamenten. Möjligen skulle det däremot kunna anses vara av intresse för det allmänna, att dess arvsrätt icke uteslutes till förmån för ändamål, som från dess synpunkt anses betydelselösa. Härvid bör dock beaktas, att testamentsfriheten såsom sådan redan i och för sig har ett etiskt och socialt värde, som med utvecklingen alltmer stegras. Testamentsfriheten innebär för individen en av de viktigaste rättigheter, som utvecklingen skapat. — — — Erfarenheten, belyst av den statistiska utredningen, visar ock att, vad angår testamentariska dispositioner till andra än enskilda personer, sådana endast i jämförelsevis ringa omfattning ske för ändamål, om vilkas berättigande tvekan kan råda. En beskärning av testamentsfriheten antingen för att skilja mellan förordnanden till förmån för enskilda personer och förordnanden till allmännyttiga ändamål eller för att skilja mellan de senare inbördes, sker i allt fall bäst genom arvsskatten, som vida smidigare än en civilrättslig laglottsrätt kan anpassas efter de särskilda förhållandena.

Till stöd för sitt förslag att de arv, som inflyta till det allmänna, skulle bilda en särskild fond, allmänna arvsfonden, anförde lagberedningen följande motivering:

Även om det kan anses tillbörligt att i samband med arvfall en måttlig förmögenhetsskatt uttages för löpande statsutgifter, torde dock enighet kunna råda därom, att om till följd av arvsrättens preskription eller på grund av begränsning av arvsrätten kvarlåtenskapen i dess helhet tillfaller det allmänna, de medel, som sålunda inflyta, böra hållas utanför statsregleringen. En civilrättslig begränsning av arvsrätten kan och bör — — — icke vidtagas i ändamål att bereda staten inkomster, som användas för löpande utgifter. Den alldeles övervägande delen av statens inkomst av arv och testamente måste fortfarande inflyta genom beskattning. Visserligen hållas danaarven icke för närvarande utanför statsregleringen, men denna avvikelse från det principiellt riktiga saknar större betydelse med hänsyn till danaarvens obetydliga belopp. Någon avsevärd minskning i inkomst för staten kan av samma skäl ej heller bliva följden, om de nuvarande danaarven för framtiden hållas utanför statsregleringen. I och med en begränsning av arvsrätten i enlighet med beredningens förslag får frågan om användningen av det allmännas arv större betydelse, ehuru — — — större förväntningar icke kunna ställas på storleken av de belopp, som komma att inflyta. Med hänsyn till ursprunget för det allmännas arv föreligga alldeles särskilda skäl att uppsamla arven för speciella ändamål. — — — De fall, där vid saknad av arvsberättigade skyldemän testamente icke kommer till stånd, äro dels sådana, där arvlåtaren befinner sig i blygsamma ekonomiska förhållanden, dels sådana, där arvlåtaren på grund av underårighet, sinnessjukdom eller liknande anledning saknar förmåga att upprätta testamente, och dels sådana, där arvlåtaren blivit hastigt borttryckt, innan han ännu haft anledning att bestämma rörande kvarlåtenskapen. Lagstiftningen bör uppenbarligen sörja för att statens arvsrätt i nämnda fall icke framstår såsom en konfiskation till förmån för löpande statsutgifter, utan så anordnas, att de medel, som arvlåtaren under dessa mer eller mindre olyckliga omständigheter lämnar efter sig, komma till en användning, som alla kunna gilla. Om statsarvet får viss på förhand i lag bestämd användning, om vilken alla kunna vara ense, bör detta också i sin mån vara ägnat att minska testamentsfrekvensen, i det att arvlåtaren ofta kan förutsättas lika gärna se, att kvarlåtenskapen användes för nämnda ändamål som i något annat allmännyttigt syfte.

Lagberedningens ovan återgivna motivuttalanden föranledde under lagstiftningsärendets fortsatta gång icke någon erinran från statsmakternas sida.

Vid 1931 års riksdag framfördes i likalydande motioner (I: 136 och II: 23) yrkande om ändring av arvsfondens bestämmelser för tillgodoseende av hemkommuns intressen. Yrkandet avsåg att till det i arvslagen förekommande stadgandet att arv, som tillfallit arvsfonden, må av billighetsskäl av Konungen med riksdagens samtycke helt eller delvis avstås till arvlåtarens skyldeman eller annan, som stått arvlåtaren nära, måtte fogas orden »eller ock till kommun, där arvlåtaren vid sin död och under längre tid därförut haft sitt hemvist». Med en sådan lagändring ville motionärerna skapa möjlighet att, i fall där arvlåtaren under livstiden uttalat uttrycklig

önskan, att hans kvarlåtenskap måtte komma hemkommunen till godo och han av någon anledning icke träffat några testamentariska dispositioner, kunna tillmötesgå arvlåtarens önskemål. Motionerna avsågo sålunda att möjliggöra avstående av fonden tillfallna medel till arvlåtarens hemkommun i vissa i särskild ordning prövade fall. På hemställan av första lagutskottet (utl. nr 11) förkastade riksdagen motionärernas förslag huvudsakligen av vissa formella skäl.

Yttrandena

Socialstyrelsen anför i huvudsak följande:

Överlåtelse till kommun av rätten att disponera arvsfondsmedel innebär ett avsteg från arvsfondens grundprinciper. I motiven till arvsfondens bildande utsäges bland annat, att det ur arvlåtarnas synpunkt torde framstå mindre stötande om arvsmedlen gå till en fond, vars ändamål är att främja syften, som stå de ofta förekommande testamentsändamålen nära, än om arven indragas till staten. Dessa skäl ha legat till grund för uppfattningen, att de arv, som tillfalla det allmänna, icke böra tagas i anspråk för täckande av statsutgifter utan i stället böra fonderas.

Samma synpunkter måste bliva utslagsgivande vid prövning av ett förslag, som innebär att viss del av influtna arvsfondsmedel indrages till kommun. Det kan sålunda icke ifrågakomma, att medlen skola tillföras den kommunala inkomstbudgeten. Man kan av ordalydelsen i förslaget draga den slutsatsen, att detta icke heller varit motionärens mening. Motionärens uttalande önskan att genom förslaget skapa större intresse och förståelse för arvsfondens ändamål och uppgift synes giva vid handen, att avsikten med förslaget är att giva hemkommunen möjlighet att — under hänsynstagande till arvsfondens bestämmelser — inom sitt område få disponera viss del av influtna arvsfondsmedel.

Detta torde knappast kunna ske på annat sätt än att till kommunen influtna medel fonderas för senare utdelning till vissa ändamål, som ligga i linje med arvsfondens syfte, eller att medlen direkt gå till sådana ändamål. I båda fallen kan man ifrågasätta det lämpliga i anordningen.

Att olika myndigheter utdela arvsfondsmedel är ur flera synpunkter otillfredsställande. Frånsett den organisatoriska olägenheten skulle en sådan anordning medföra en icke önskvärd ojämnhet i fördelningen av arvsfondsmedlen.

Socialstyrelsen kan icke finna rimlig anledning till att hemkommunen skall medgivas företrädesrätt till viss del av influtna arvsfondsmedel. Finnas inom kommunen sådana ändamål, som svara mot arvsfondens syfte, nämligen främjande av barns och ungdoms vård och fostran, och för ändamålet vidtagna åtgärder icke åvila stat eller kommun, kunna ju dessa ändamål främjas genom den utdelning som nu sker kontinuerligt till alla delar av landet.

Socialstyrelsen vill slutligen framhålla, att den fortlöpande utdelningen ur arvsfonden, vilken i synnerhet under senare år varit av stor omfattning och som inneburit ekonomiskt stöd till olika anordningar för barns och ungdoms vård och fostran inom städer, köpingar, landskommuner runt om i landet, har bidragit till ökad kännedom om och därmed väsentligt ökat förtroende för allmänna arvsfonden.

Under återopande av det anförda får socialstyrelsen avstyrka bifall till förslaget.

Kammaradvokatfiskalsämbetet avstyrker likaledes motionärens förslag samt anför därvid bl. a. följande:

Vad motionärens första argument beträffar, att det »doneras till rätt tvivelaktiga ting för att förhindra att medel går till arvsfonden» vill ämbetet endast påpeka, att det icke föreligger något hinder för envar testationshållbar person att genom testamente förordna efter fritt behag och sålunda även att hans kvarlåtenskap skall tillfalla hans hemkommun för de ändamål testator anser behjärtansvärda. I verkligheten är detta också ofta fallet. Det har även hänt, att testator förordnar om sin kvarlåtenskap till förmån för fonden.

Motionären talar vidare om, att »misstänksamhet otvivelaktigt finns mot arvsfonden» och att denna säkert skulle elimineras, om kommunen finge behålla en del av arvsmedlen, men ingår ej närmare på vad det är som misstänkes. Ämbetet har vid handläggning av åtskilliga arvsfondsärenden visserligen kunnat förmärka en viss avoghet mot fonden, men denna har mestadels varit grundad på den missuppfattningen, att fondens medel skulle kunna användas till statens allmänna utgifter i stället för enbart till det i lagen föreskrivna ändamålet. Fonden är ju ett särskilt bildat rättssubjekt med karaktär av stiftelse, avsedd att tillgodose ett allmänt ändamål, och i § 1 av lagen om allmänna arvsfonden föreskrives uttryckligen, att fonden tillfallna medel skola *utan sammanblandning med andra medel* förvaltas av statskontoret såsom en särskild fond för barns och ungdoms vård och fostran. Denna bland allmänheten förekommande avoghet är emellertid, såvitt ämbetet kunnat iakttaga, i avtagande, och som ovan antytts ha även testamentariska förordnanden till förmån för fonden förekommit.

Att denna av motionären påstådda misstänksamhet mot fonden skulle skingras genom att en del av fondens medel skulle överlämnas till kommunal myndighet torde vara föga troligt. En central myndighet torde äga större möjligheter att hava överblick över behoven i olika delar av landet och rättvisare bedöma utdelningen ur fonden ur lämplighets- och behovssynpunkter. Så som motionären formulerat sitt förslag synes han även hava avsett, att kommunerna skulle äga rätt att för »visst angivet ändamål» använda de arvsfondsmedel, som skulle tillfalla dem, men utsäger icke, att detta ändamål är detsamma, som avsetts i lagen. Det synes tydligen vara motionärens avsikt att inskränka fonden tillfallande medel med en tredjedel för att denna tredjedel skall kunna få användas efter vederbörande kommuns av länsstyrelsen godkända förslag utan bestämd förutsättning att medlen skola användas till barns och ungdoms vård och fostran. Praktiskt taget innebär detta förslag ett införande av arvsrätt för vederbörande kommun till viss del av den kvarlåtenskap, som efterlämnats av en inom kommunen bosatt person, vilken avlidit utan att efterlämna arvsberättigade anförvanter. Då lagen om allmänna arvsfonden tillkommit för att främja ett välgörande ändamål för hela landet, anser ämbetet motionen gå ut på ett gynnande av kommuner med i genomsnitt välsituerade innevånare på bekostnad av mindre lyckligt lottade kommuner, vilka vore i avsevärt större behov av hjälp från fondens sida.

I motionen föreslås, att kommun, som får mottaga arvsfondsmedel, skulle ha att utarbета bestämmelser för medlens användning och att länsstyrelsen skulle godkänna kommunens förslag. Ämbetet anser det emellertid oundgängligt, att om sådana medel anförtroddes åt en kommuns förvaltning även be-

tryggande kontroll över medlens användning infördes. Som ett exempel på nödvändigheten härav vill ämbetet meddela följande. År 1946 försålde Kungälv till en kommun en arvsfonden tillfallen fastighet till taxeringsvärdet, emedan kommunen beklagat sig över bristen på bostäder åt barnrika familjer i orten och därför önskade förvärva lämpliga fastigheter. Därest fastigheten, som annars är brukligt, försålts å offentlig auktion, skulle den sannolikt hava inbringat ett betydligt större värde än taxeringsvärdet. I förlitande på att kommunen även skulle använda fastigheten till det avsedda ändamålet, gjordes vid försäljningen icke några särskilda villkor för fastighetens disposition. Fem år senare avhyste kommunen en i fastigheten bosatt familj och försålde fastigheten till ett äldre barnlöst par för tredubbla taxeringsvärdet utan att taga hänsyn till den förutsättning, varunder kommunen för ett förmånligt pris fått förvärva fastigheten. Om nu, som motionären förmenar, ett misstroende mot allmänna arvsfonden förefinnes, är ett sådant fall som det nu återgivna icke ägnat att skingra misstroendet, om medlen anförtrots åt en kommun utan kontroll över medlens användning.

Statskontoret erinrar till en början om att de medel som tillfallit arvsfonden — även om hänsyn toges till penningvärdeförsämringen — konstant ökat alltsedan fondens tillkomst samt anför:

Självfallet kan av denna utveckling icke dragas alltför vittgående slutsatser. Den ökade medelstillströmningen och de därmed förbättrade möjligheterna till stödåtgärder av skilda slag måste dock anses gynnsam ur de synpunkter, som lågo till grund för fondens tillkomst. Det må också framhållas, att i förarbetena till lagen om arv särskilt underströks, att om »statsarvet» finge en på förhand i lag bestämd användning, om vilken alla vore ense, en sådan åtgärd vore ägnad att minska testamentsfrekvensen. Det måste antagas, att ett uppluckrande av den hittills gällande ändamålsbestämningen icke kan påverka testamentsfrekvensen i sänkande riktning.

Genom den centrala behandling inom socialdepartementet, som kännetecknar den nuvarande ordningen, förefinnas de bästa möjligheterna att följa bestämda grunder för tilldelning av arvsfondsmedel liksom att oberoende av läns- eller kommungränser tillgodose behovet av hjälp, där detta anses mest angeläget. En uppdelning av kapitalmedlen i enlighet med förslaget skulle leda till en splittring i en mängd enheter, varav de flesta kanske skulle bli av ytterst ringa storlek och därigenom knappast kunna på ett tillfredsställande sätt utnyttjas. Skulle beloppen av kommunerna fonderas, medförde en sådan åtgärd arbete och kostnader för administration och förvaltning, vilka många gånger icke komme att stå i rimlig proportion till avkastningens storlek. Även ur rättvisesynpunkt torde de föreslagna åtgärderna vara mindre tillfredsställande. Det skulle nämligen innebära, att, om mera förmögna dödsbon härflöte från kommuner med god ekonomisk ställning, dessa komme att gynnas på bekostnad av andra, där hjälpbehovet kunde vara större. En viss oöverskådlighet vid medelsdispositionen skulle också bli följden vid ett tillmötesgående av förslaget.

Statskontoret vill slutligen erinra om att redan med nuvarande system en mycket stor del av kapitalmedlen komma kommunerna till del för den verksamhet för barns och ungdoms vård och uppfostran, som kommunerna åtagit sig. Verkställd utredning av utbetalningar från fonden giver vid handen, att bidragen till kommuner knappast något år understigit en tredjedel av hela bidragsgivningen.

Statskontoret kan således icke finna, att några mera väsentliga fördelar

stå att vinna med ett tillmötesgående av förslaget, vars genomförande däremot väl kan medföra nackdelar och olägenheter.

Stadsförbundet finner motionens syfte vara beaktansvärt och förordar därför, att frågan om dispositionen av de ifrågavarande arvsmedlen blir föremål för närmare utredning. Om det därvid skulle befinnas lämpligt att tillgodoföra vederbörande kommuner någon del av dessa medel, borde man emellertid överväga en sådan ändring i gällande beskattningsregler att kommunerna icke i samband därmed drabbades av arvsskatt.

Landskommunernas förbund anför:

Därest en arvlätare icke skulle vilja låta allmänna arvsfonden omhändertaga kvarlätenskapen efter honom kan han göra testamentariska förordnanden för andra behjärtansvärda ändamål. Han kan sålunda, om han har sin hemkommun i åtanke, insätta kommunen såsom universalsuccessor eller ihågkomma kommunen med ett legat och i båda fallen kan han förbinda donationen med mer eller mindre ingående villkor i fråga om användningen av medlen eller också underlåta att göra några förbehåll. Ju starkare vederbörandes intresse är att främja ett allmännyttigt ändamål genom att ge detsamma en direkt kommunal anknytning, desto mera antagligt är det att han föredrager att upprätta ett testamente till den kommun han vill gynna framför att låta allmänna arvsfonden omhändertaga kvarlätenskapen eller någon del därav, även om en viss del av de till arvsfonden inflyta medlen skulle stanna hos den kommun, varifrån medlen inflyta. Detta antagande stödes ytterligare därav, att medan arvlätaren i testamente till kommunen kan i detalj bestämma om medlens användning, han icke kan lämna några bindande direktiv härom i fråga om medel, som tillfalla arvsfonden för att överlämnas till hemkommunen, då i motionen förutsättes att kommun, som får mottaga dylika medel, har att utarbeta bestämmelser för medlens användning enligt grunder, som länsstyrelsen skall godkänna. Syftet med motionen synes främst vara att undanröja eller minska den obenägenhet att låta kvarlätenskapen tillfalla allmänna arvsfonden, som enligt motionären skulle finnas och som skulle grunda sig på en utbredd misstänksamhet mot fonden. En sådan inställning torde emellertid, där den förekommer, bero på bristande kännedom om fondens ändamål och verksamhet. Behovet av att orientera allmänheten härom skulle icke bli mindre efter en lagändring sådan den i motionen föreslagna. Enbart en lagändring är därför icke ägnad att medföra det av motionären åsyftade resultatet. I vad mån arvsfonden över huvud taget kan komma att populariseras genom den föreslagna lagändringen och motionens syfte i denna riktning sålunda kan uppnås undandraget sig en utomståendes bedömning. Ser man till de behjärtansvärda ändamål, som arvsfonden vill främja, kan det därför starkt ifrågasättas, huruvida en lagändring bör genomföras, som skulle medföra att de till fonden inflyta medlen skulle till en del avstås för andra ändamål. Man kan i detta sammanhang ej heller bortse från att den andel av kvarlätenskapen, som i det enskilda fallet skulle överlämnas till vederbörande kommun, till beloppet icke blir tillräckligt stor för att såsom fristående förmögenhet tjäna något praktiskt syfte. Kommunen skulle därför bättre kunna tillgodoses genom att den kommer i fråga vid utdelning från allmänna arvsfonden. Över huvud taget kan det ifrågasättas, huruvida det ur allmän kommunal synpunkt är önskvärt, att arvsfondens medel splittras på flera händer och om det icke är att föredraga, att kommunerna i stället begagna sig av möjligheten att göra framställning om utdelning i förekommande fall av medel från allmänna arvsfonden.

Utskottet

I förevarande motion hemställes om sådan ändring av gällande regler för allmänna arvsfonden, att kvarlåtenskap, till vilken annan arvinge än arvsfonden ej finnes, till en tredjedel skall tillfalla arvlåtarens hemortskommun. Motionären föreslår, utan att närmare ingå på frågan om vilka ändamål som skola kunna tillgodoses genom de arvsmedel, som sålunda tillfalla kommunen, att denna skall ha att utarbeta bestämmelser för medlens användning och att förslag till dylika bestämmelser för godkännande skall underställas vederbörande länsstyrelse. Till stöd för reformförslaget anför motionären huvudsakligen, att detta skulle vara ägnat att undanröja en mot allmänna arvsfonden förefintlig misstro samt att skapa större intresse och förståelse för fondens ändamål och uppgift.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen är det en viktig grundsats i gällande rätt, att arvsfondsmedlen skola komma uteslutande vissa i lagen angivna ändamål — främjande av barns och ungdoms vård och fostran — till godo samt att understöd ur arvsfonden ej får lämnas för åtgärd, vars bekostande åligger stat eller kommun. Genom att arvsfonden sålunda erhållit ändamål, om vilka de flesta kunna vara ense, har man skapat förutsättningar för att fonden skall komma att omfattas av allmänt förtroende. Även om det icke kan bestridas, att — såsom motionären framhåller — en viss misstro mot fonden alltsedan dennas tillkomst på sina håll har gjort sig gällande, skulle denna dock helt visst ingalunda minska utan tvärtom tilltaga efter ett genomförande av den föreslagna reformen, därest man beträffande de arvsmedel, som komme att tillfalla kommunerna, skulle göra avsteg från nyssnämnda grundsats. Men även om användningen av dessa medel begränsas på samma sätt som gäller om arvsfondsmedlen är det knappast troligt att reformen skulle öka förtroendet för arvsfondsinstitutet. Den misstro, som förefinnes mot detta, torde nämligen merendels bero på den felaktiga föreställningen att arvsfondsmedlen användas för täckande av statsutgifter och synes därför icke i nämnvärd mån kunna påverkas av att arvsfondsmedlen till en del stanna i arvlåtarnas hemortskommuner. Det bör även framhållas, att den som särskilt önskar tillgodose sin hemortskommun kan göra detta genom testamente till förmån för densamma.

I den föregående framställningen ha lämnats vissa statistiska uppgifter rörande arvsfonden. Av dessa framgår, att understöd ur fonden ha utgått till mycket behjärtansvärda ändamål. Genom att fonden tillförts icke oansenliga belopp har den också kunnat fylla en betydelsefull uppgift på sådana områden, dit samhällets sociala verksamhet icke når. Allteftersom kännedom om bidragsgivningen samt därmed om arvsfondens ändamål och betydelse sprides i vidare kretsar, har man enligt utskottets mening anledning förvänta, att fonden skall komma att omfattas med allt större förtroende. Av kammaradvokatfiskalsämbetets remissyttrande framgår även, att misstron mot fonden tidigare varit större än nu och således är i avtagande.

Ett genomförande av motionärens förslag skulle vidare, såsom också framhållits vid remissbehandlingen av motionen, medföra bestämda olägenheter och nackdelar. Sålunda skulle decentraliseringen av bidragsgivningen föranleda organisatoriska olägenheter och medföra en icke önskvärd oenhetlighet vid prövningen av bidragsärendena. Med den nuvarande centrala behandlingen av dessa ärenden har man enligt utskottets mening de bästa garantier för att fasta normer tillämpas vid bidragsgivningen, och denna ordning har även visat sig fungera på ett tillfredsställande sätt. En uppdelning av arvsfondsmedlen i enlighet med motionärens förslag skulle vidare avsevärt minska arvsfondens betydelse, och samtidigt skulle de belopp, som komme att tillfalla kommunerna, ofta bli alltför ringa för att kunna utnyttjas på ett effektivt sätt. En fondering av medlen är visserligen tänkbar men skulle förutsätta en apparat, som ofta icke komme att stå i rimlig proportion till fondens storlek. Reformen skulle slutligen komma att verka orättvist, i det att kommuner med genomsnittligt sett mera välsituerade invånare komme att gynnas framför andra kommuner; och detta skulle vara så mycket mer betänkligt som hjälpbeköven i allmänhet torde vara störst i de senare.

Då utskottet av ovan anförda skäl icke kan biträda motionärens förslag, får utskottet alltså hemställa,

att förevarande motion, II: 202, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 april 1955

På första lagutskottets vägnar:

EMIL AHLKVIST

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, fru Sjöström-Bengtsson, fru Gärde Widemar, herr Lindgren, fru Wallentheim, herrar Erik Svedberg och Theodor Johansson;

från andra kammaren: herrar Gezelius, Hedqvist, fröken Liljedahl, fru Johansson i Skövde, herrar Andersson i Björkäng*, Jacobsson i Sala, Larsson i Stockholm och Lundqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.